

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΝΔΡΩ ΜΟΝΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ Η ΑΓΙΑΣ

Ἐν τῇ μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ Γαυρίου ἀπεχούση, καὶ ἐπὶ τῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου ἀγούσης ἀτραποῦ κειμένη, λίαν φιλοξένῳ καὶ κάλλιστα ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς καὶ περιποιοτήκωτάτου ἡγουμένου κ. Ἀμβροσίου Ψωμᾶ διευθυνομένη μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Ἀγίας) ἐν τῷ δήμῳ Ἀρνης, ἧς κατάλογον τῶν χειρογράφων ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Μηλιαράκης ἐν τῇ περὶ Κυκλάδων πραγματείᾳ αὐτοῦ, εἰς ἣν περὶ τῶν καθ' ἕκαστον περριπέμπομεν, εὐρίσκονται τὰ ἐξῆς λόγου ἄξια μουσικὰ χειρόγραφα. Α') Τὸ ὑπ' ἀριθ. 44 (77) χονδροῦ χάρτου, ἀχρονολόγητον μὲν, ἀγορασθὲν δὲ τῷ 1709 ὑπὸ τοῦ προηγουμένου Γρηγορίου παρὰ τοῦ Διονυσίου Καίρη καὶ ἀφιερωθὲν τῇ Μονῇ τῷ 1783, σύγκειται ἐκ φυλ. 290, καὶ περιλαμβάνει τὰς διαφόρων μελωδῶν καὶ μελουργῶν μελωδίας τοῦ μεγάλου ἐσπερινοῦ, τοῦ ὄρθρου, καὶ τῆς λειτουργίας, καὶ παλλὰ ἄλλα εἶδη, ὧν σήμερον οὐδὲ τὰ ὀνόματά εἰσι γνωστά, ἧτοι μεγάλας καὶ μικρὰς Δοχὰς, ἐντέχνους καὶ ἀπλάς, Ἀναφωνήματα, Ἀναγραμματισμούς, Πανηγυρικὰ ἐπιφωνήματα, Ἀλλάγματα, Ὀργανικὰ κοινωνικά, καλοφωνικοὺς εἰρημούς, καλοφωνικοὺς στίχους τοῦ Ψαλτῆρος, Παρακλητικά, ὧν τὸ κείμενον ἀνέκδοτον, καὶ τινὰ μετὰ βαστακτῶν ψαλλόμενα. Αἱ ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ περιεχόμεναι μελωδίαί, αἱ πλείσταί τοῦ εὐμελοῦς, ὀλίγα δὲ τοῦ εὐρύθμου συστήματος, παρασέσημασμέναί εἰσι διὰ τῆς ἀρχαίας παρασημαντικῆς, βάσιν ἔχούσης τὴν ῥυθμικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου, καὶ συγκειμένης ἐκ σημείων τὸ μὲν δηλωτικῶν τῶν ποδικῶν χρόνων, γεγραμμένων ἀνωθεν, τὸ δὲ δηλωτικῶν τῶν χρόνων ῥυθμοποιίας ἰδίων. γεγραμμένων ὑπὸ τὰ τῶν ποδικῶν χρόνων, καὶ διὰ τοῦτο ὑποστάσεων καλουμένων· εἰσι δὲ μεμελοποιημέναί ὑπὸ τῶν ἐξοχωτέρων μελοποιῶν τῆς ἐκκλησίας, ὑπ' ἀνδρῶν κατόχων τῆς τε μουσικῆς τέχνης, καὶ τῆς ἄλλης ἑλληνικῆς παιδείας, τῶν πλείστων γνωστῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πολιτείας. Αἱ πλείσταί τῶν μελωδιῶν εἰσι μεμελοποιημέναί ὑπὸ προσώπων ἀκμασάντων ἀπὸ τοῦ ιβ' μέχρι τοῦ ιζ' αἰῶνος, πλὴν τινῶν ἐπιγεγραμμένων ἀρχαίων καὶ ἑτέρων «παλαιῶν» καὶ τινῶν ἀνηκουσῶν μελοποιῶν

τοῦ η'-ιβ' αἰῶνος, καὶ ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτὴν καὶ ἀξιόλογον συλλογὴν ἀπὸ τοῦ ιβ'-ιζ' αἰῶνος. Πολλὰ μὲν μελωδία τοῦ χειρογράφου τούτου εὐρίσκονται καὶ ἐν ἄλλοις, διακρίνεται δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, ὅτι ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ περιέχει οὐ μόνον τοὺς μονοφώνως ἑδομένους στίχους τῶν προτεταγμένων ψαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀπὸ χοροῦ· καὶ τοὺς μὲν ἐν μονοφωνίᾳ κατὰ τὸ εὐμελὲς σύστημα τῆς μελοποιίας, τοὺς δὲ ἀπὸ χοροῦ κατὰ τὸ εὐρυθμον, ἐκάτερα δὲ καὶ τὰ κῦτά ὑπὸ διαφόρων μελοποιῶν διαφόρων αἰῶνων μεμελοποιημένα. Αἱ ἀπὸ χοροῦ δὲ μελωδία τῶν ψαλμῶν τούτων ἐλλείπουσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις μ. χειρογράφοις, τοῖς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀντιγεγραμμένοις, ἅτε καὶ τῶν χορῶν ἤδη ἐκλιπόντων, τῆς δὲ ὕμνωδίας ἕκτοτε μονοφώνως τελουμένης· ἔνισι δὲ τῶν μελωδιῶν, αἱ μὲν φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν «Ἁγιοσοφητικαί», ἄλλαι δὲ «Ἁγιορητικαί» καὶ ἄλλαι «Θεσσαλονικέων». Ἠθέλομεν ἕκταθ' ἔξω πέραν τοῦ δέοντος, ἐὰν ἠθέλομεν ἀναγράψαι ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα ἀπάντων τῶν μελωδῶν καὶ μελουργῶν, ὧν πολλὰ ὑπάρχουσι καὶ ἐν ἄλλοις μουσικοῖς χειρογράφοις, καὶ ἕπερ θέλομεν πράξει βραδύτερον. Ἐν τῷ χειρογρ. τούτῳ ὡς μελωδοὶ καὶ μελουργοὶ ὑπάρχουσι πλὴν πολλῶν ἄλλων καὶ οἱ ἑξῆς: Ἰω. ὁ Ἀσκακίς, Ἰω. ὁ Βατάτζης αὐτοκράτωρ Νικαίας, Θεοφύλακτος, Μανουὴλ καὶ Γεώργιος οἱ Ἀργυροπούλοι (τῆς γνωστῆς βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν ἐν Κ/πόλει Ἀργυροπούλων, ἐξ ἧς καὶ ὁ περίφημος Ἰω. Ἀργυρόπουλος ὁ Γραμματικός), Ἐμμ. Γαζής, ἐν ἄλλῳ δὲ χειρογράφῳ καὶ Θεόδωρος Γαζής, ὁ περίφημος Γραμματικός, ὁ τῷ 1430 ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Ἰταλίαν καταφυγών, ὁ καταστήσας τὴν σχολὴν τῆς Φερράρας περίφημον, περὶ οὗ ὁ Σκάλιγερ γράφει *Magnus vir et doctus*. Ἰωάννου δὲ τοῦ Δαμασκηνοῦ, πλὴν ἑνὸς χειροβιβλίου ὕμνου εὐρισκομένου καὶ ἐν ἄλλοις μ. χειρογρ., τὸ «Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν», τὸ Γεύσασθε καὶ ἴδετε, καὶ τὸ Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ἅπερ ὅμως ἐν ἄλλοις παλαιότεροις μ. χειρογράφοις ἐπιγράφονται «Παλαιά». Μανουὴλ δὲ τοῦ Χρυσάφου, πλὴν πολλῶν ἄλλων μελωδιῶν, ὧν μίξ «Δι' ὀρισμοῦ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου», καὶ τέσσαρα Κοινωνικὰ ὀργανικά. Ὁ Χρυσάφης δὲ οὗτος, μελωδὸς καὶ μελουργός, ὑπῆρξε Διευθυντὴς καὶ Καθηγητὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς μουσικῆς σχολῆς καὶ Χορολέκτης (Δομέστικος) τοῦ χοροῦ τῶν Ἀνακτόρων, καὶ ἐπωνομάζεται ἐν τοῖς μουσικοῖς χειρογρ. «Χρυσάφης ὁ βασιλικός, εὐαγγῆς τοῦ βασιλικοῦ κλήρου»· ἐν μουσικῇ δ' αὐτοῦ πραγματεία ἐπιγεγραμμένη μὲν «Ἐρωτήματα τῆς μουσικῆς τέχνης» κυρίως δὲ περὶ φθορῶν πραγματευομένη, ἀποκειμένη δὲ

ἐν τῇ βιβλιοθ. τῆς Ὀξφόρδης, ἧς ἀντίγραφον λαβόντες ἔχομεν, ὀνομάζει ἑαυτὸν προϊστάμενον τῆς μουσικῆς, καὶ φαίνεται ὅτι ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἀποφράδα τῆς ἀλώσεως ἡμέραν κατὰ τὴν ῥητὴν σημειώσιν μουσικοῦ χειρῆ. «ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἀθλίων Ἀγαρινῶν». Τῆς πραγματείας δὲ ταύτης προτάσσει μικρὰν εἰσαγωγὴν, πολερικὴν μὲν κατὰ τε τῶν μὴ ὀρθῶς φρονούντων, ὡς ἀμαθῶς καὶ ἀνεπιστημόνως ἐχόντων πρὸς τὴν ἱερὰν μουσικὴν, καὶ κατὰ τῶν νεωτεριστῶν, τῶν μὴ σεβομένων καὶ μὴ τηρούντων τοὺς κανόνας καὶ τὰ ὅρια τῆς παραδεδεγμένης καὶ καθιερωμένης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἱερᾶς μελοποιίας, παρκινητικὴν δὲ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, ἵνα ἐμμένωσι πιστοὶ εἰς τὰ καθεστῶτα καὶ κελῶς δόξαντα ἔχειν· τελευτῶν δὲ καθιστᾷ ἡμῖν γνωστὸν καὶ ποτα προσόντα ὄφειλε νὰ ἔχη οὐ μόνον ὁ καθηγητὴς τῆς ἱερᾶς μουσικῆς καὶ ὁ μελοποιὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὁ χορολέκτης (δομέστικος) καὶ ὁ κανονικὸς καὶ τέλειος ἱεροψάλτης. Τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἐφθαρμένην πολλαχρῶ καὶ μάλιστα ἐν ἀρχῇ, θεωροῦμεν ἐπ' ἀνάγκης νὰ δημοσιεύσωμεν ἐντάυθα καὶ λίαν ἐπίκαιρον σήμερον, ὅτε ἡ ἀγυρτεία καὶ ἡ ἀμαθία ἤγειρε θρασυτάτην τὴν κεφαλὴν καὶ κατέστησε τὴν ἱερὰν μουσικὴν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐλευθέρην Κέρκυραν, τὸ μὲν χάριν χρηματισμοῦ, τὸ δὲ καὶ ἐκ παχυλῆς ἀμαθίας τῶν ἑαυτοὺς ἀγνοούντων, καὶ διὰ τοῦτο καθιστῶντων ἀναγκαιοτάτην τὴν ὑπόμνησιν τῆς σοφῆς γνώμης τοῦ Συγγραφέως «Ἀμαθία μὲν θοάσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον ἐμβάλλει»· ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς:

«Ἐμοὶ μὲν πολλάκις κατὰ νῦν ἐπῆλθε περὶ τῶν τῆς ψαλτικῆς θέσεων τε καὶ φθορῶν καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ τῶν ἄλλων τῶν θεωρημάτων συγγράψασθαι τινα οἶον εἰς ὑπόμνησιν καὶ ἀπλῶς ὑφήγησιν πάντων, εἰ ὠφέλεια τῶν τοιούτοις μελλόντων λόγοις προσέχειν . . . δὲ τῶν ἄλλως πῶς φρονούντων περὶ αὐτῆς οἱ φιλοτιμούμενοι εἰδέναι καὶ ἐπὶ τὸ ψάλλειν καὶ ἐπιστ τῆς ψαλτικῆς ἐν οἷς φιλοτιμοῦνται καὶ προσδιαφθείρουσι τοῖς αὐτοῖς ὡς εἰδόσιν θέλει προσέχειν διὰ τὸ μὴ μετ' ἐπιστήμης ἀκριβοῦς τε καὶ τὴν τοιαύτην μετέρχεσθαι τέχνην· ἀλλ' ὅσάκις τοῦτο ἠβουλόμην, τοσαυτάκις ἐξεκρούσθην ἄλλου ἐπ' ἄλλο πρὸς ἑαυτὸ μὲ ἀνενεγκόντος, καὶ πολλῶν περικυκλούντων, ὡς ἦν, φροντίδων, καὶ τοιαῦτα ποιεῖν ἐπέτρεπον οὐδαμῶς. Ἐπειδὴ δὲ νῦν ὁ ἐν Ἱερομανάχοις Γεράσιμος, τῶν ἡμετέρων μαθητῶν τυγχάνων σπουδαίως τε καὶ φιλομαθῆς, καὶ τῶν ἄλλων καλῶν οὐδέν τι παραδραμεῖν αὐτὸν βούλεται, πολὺ τὸ ἐπικρατοῦν ὄρων ἀτεχνον, καὶ αὐτὸς . . . ἐπὶ τὴν ἐνίων ἀμαθίαν κινδυνεύουσαν τῆς ἄλλης ἐπιστήμης δόξαν

προτιμωτέραν σφοδρῶς ἐγκρατεῖται κανόνος ἀπαιτῶν τινος παρ' ἡμῶν, οἷς ἐπόμενος αὐτός τε ἂν ἔχοιτο τοῦ ἀπταίστου, καὶ τοῖς ἄλλοις, εἴπου δεήσειεν, ἐμφορεύμενος ὑψηλῆς τοῦ ὀρθοῦ γένοιτο λόγου, καὶ οὐ φησὶν ἀνήσειν ἡμᾶς, ἕως ἂν αὐτῷ τὴν ἀίτησιν ἐκπληρώσωμεν· σὺν αὐτῷ δ' οὐδὲν ἥττον ἄλλοι τε πολλοὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ὄντες, καὶ τὰ αὐτὰ ταῦτα σπουδάζοντες, μετὰ τῆς ἴσης ἐπιμονῆς καὶ προεδρίας τῆς ἴσης ἀξιώσεως ἔχονται, καλὸν ἔδοξεν εἶναι μὴ σιωπᾶν, μηδὲ τὴν ἀίτησιν αὐτῶν ἀργῆν καταλιπεῖν μηδὲν τι ἀνύσαντας· ἀλλὰ πάντα ἀπλῶς ὑπεριδόντα

. Ἄλλ' ἔργου ἔχεσθαι ἤδη καὶ τὸν ὀρθὸν τῆς ἐπιστήμης ὑψηλεῖσθαι λόγον αὐτοῖς· ἄλλως γὰρ οὐτ' ἂν συμφέροντα ἐποίουεν καὶ τὰ τῆς ὑπεροψίας οὐκ εἶχον ὅπως ἐγκλημα διαφύγω, τοσοῦτων ὄντων καὶ τηλικούτων τῶν ἐρεθιζόντων πρὸς τὴν σπουδὴν. Ἄ μὲν οὖν τὸν παρόντα πεποιήκε λόγον ταῦτά ἐστιν· ἔργον δὲ ἤδη ἐχόμενον· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ποιήτωσαν ὡσπερ καὶ βούλονται· τῷ ὄντι γὰρ οὐδὲν ζημιοῖτο ἐνταῦθεν ἑαυτῶν. Ἡμεῖς δὲ φέρε τὴν ἀλήθειαν, ἧς προϊστάμεθα τέχνης, πᾶσιν ὑποδειξώμεν ὀρθῶς, καὶ ὅσον αἰὼν τε διὰ βραχέων, Θεὸν τοῦ λόγου προβαλλόμενοι μάρτυρα τοῦ οὐδὲν τι κατὰ τι πάθος λαλεῖν, αὐτὴν δὲ τὴν ἀλήθειαν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος τιμῶντας λέγειν ὅσα δὴ καὶ φημὲν. Ἡ ταίνυν ψαλτικὴ ἐπιστήμη οὐ συνίσταται μόνον ἀπὸ παραλλαγῶν, ὡς τῶν νῦν τινες οἶονται, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων τρόπων, οὓς αὐτίκα λέξω διὰ βραχέων τὸ ἐντελέστερόν τε κατὰ τὴν ψαλτικὴν ἐπιστήμην καὶ εὐκαλωτάτον καὶ εἰ εἴποι τις, ὡς μέλος ἐποίησα καὶ κατὰ τὰς φωνὰς ἐστὶν ἀνευδεές, οὐδεμίαν ἀπουσίαν, ἢ ὑπερ-ἔδει παρῆναι, καὶ ὑγιῶς ἂν ὄντως ἀπὸ παραλλαγῶν ἔχη, ὥστε μὴ χρεῖαν εἶναι μηδεμίαν ἄλλην ἐν αὐτῷ ζητεῖν τελειότητα, κακῶς φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἡγητέον τὸν τοιοῦτον καὶ ἔξω τοῦ τῆς ἐπιστήμης ὀρθοῦ λόγου· διατίθεται (γὰρ) αὐτὴν φασίως περὶ αὐτὴν, καὶ ἄπερ οὐκ αἶδε, ταῦτα λαλεῖ ὑπ' ἀμαθίας καὶ τοῦ μὴ θέλειν δοκεῖν μεταμαθεῖν τὴν ἀλήθειαν δι' ἀμέλειαν ἴσως καὶ τὸ ὑπερήφανος εἶναι, καὶ τις τῶν κακοδόξων· ἔχει γὰρ ἀνεπιγνώστως, ἵνα οὕτως εἴπω, καὶ ἀνεπιστημόνως τὰ κατὰ τὸ ψάλλειν ἐνεργῶν, καὶ λόγου παντός ἐκτός μελωδῶν, ὡς τῶν ἰδιωτῶν τις ἐπόμενος τῇ τοῦ μέλους ἀλόγως ἠχῇ. Ἐπεὶ, εἰ ἄπερ ὁ τοιοῦτος ὑπ' ἀμαθίας ἴσως ἐρεῖ, τὸ ὀρθὸν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, οὐδεμίαν ἂν ἦν οὐδ' ἀνάγκη τοῦ τὸν μὲν Γλυκὺν Ἰωάννην πεποιηθέντι τὰς μεθόδους τῶν κατὰ τὴν ψαλτικὴν θέσεων, τὸν δὲ Μαιστορὰ Ἰωάννην μετ' αὐτὸν τὴν ἐτέραν μέθοδον τῶν Κρατημα-

των καὶ τὴν ἑτέραν τῶν Στιχηρῶν· ἔδει γὰρ καὶ τούτους λοιπὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀρκεῖσθαι ταῖς παραλλαγαῖς μόναις, καὶ μηδὲν τι περαιτέρω πολυπραγμονεῖν, μηδὲ περιεργάζεσθαι μήτε περὶ θέσεων, μεθ' ὁδοῦ, μήτε ἄλλης ἤστιν οὐσοῦν ιδέας τεχνικῆς. Γίνωσκε γὰρ, ὅτι τὰς προειρημένας τῶν θέσεων μεθόδους οὐκ ἐποίησαν οὗτοι διὰ τὸ ψάλλειν ταύτας ὡς μαθήματα, ἀλλ' ὥσπερ ὄρον τινα καὶ κανόνα τιθέντες καὶ νομοθετοῦντες, ἐκείνου δῆλοί εἰσιν, μὴ ἀρκούμενοι κατὰ τὴν ψαλτικὴν μόναις ταῖς λεγομέναις παραλλαγαῖς, μηδὲ τοὺς ὑστέρους ἡμᾶς ἀρκεῖσθαι βουλόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ποιοῦντες, ἀπερφθᾶσαντες εἰρήκαμεν, ἵνα πρὸς αὐτὰ βλέποντες οἱ μετ' αὐτοὺς ὡς πρὸς τι παράδειγμα, αὐτοὶ τε μὴ ἔχειν ὑπερβαίνειν τε τοὺς τοιούτους ὄρους τε καὶ κανόνας, καὶ τοῖς λοιποῖς ἄπασιν, ἔσοι δὴ καὶ βούλονται κατὰ τὸ ψάλλειν ἐνεργεῖν, τῶν τοιούτων ὑφηγηταὶ γίνονται. Θέσις γὰρ γίνεταί ἢ τῶν σημαδίων ἔνωσις· καὶ καθὼς γὰρ ἐν τῇ γραμματικῇ τῶν κδ' στοιχείων ἢ ἔνωσις συλλαβισθεῖσα ἀποτελεῖ τὸν λόγον, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰσημεῖα τῶν φωνῶν ἐνοῦνται ἐπιστημόνως καὶ ἀποτελοῦσι τὸ μέλος, καὶ λέγεται τὸ τοιοῦτον *Θέσις*.

Ἄλλὰ μηδὲ τὸν δρόμον, ὃ οὗτος, τῆς μουσικῆς ἀπάσης τέχνης καὶ τὴν μεταχειρίσιν ἀπλῆν τινε νομίσης εἶναι καὶ μονοειδῆ· ὥστε τὸν ποιήσαντα στιχηρὸν καλοφωνικὸν μετὰ θέσεων ἀρμοδίων, μὴ μέντοι γε καὶ ὁδὸν στιχηροῦ τηρήσαντα, καλῶς ἠγεῖσθαι τοῦτον πεποιημέναι, καὶ τὸ ποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ καλὸν ἀπλῶς εἶναι, καὶ μῶρου παντὸς ἀνεπίδεκτον . . . ἐπεὶ εἰ καὶ μετὰ ποίησιν στιχηροῦ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον οὐκ ἔχει τὸ . . . ὅσι οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. Μὴ τοίνυν νόμιζε ἀπλῆν εἶναι τὴν τῆς ψαλτικῆς μεταχειρίσιν, ἀλλὰ ποικίλην τε καὶ πολυσχεδῆ, καὶ πολὺ τι διαφέρειν ἀλλήλων γίνωσκε τὰ Στιχηρὰ καὶ τὰ Κικτανυκτικά, καὶ τὰ Κρατήματα, καὶ τὰς μεταχειρίσεις αὐτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ, περὶ ἧς ἡ τέχνη καταγίνεται· ἄλλη γὰρ ὁδὸς καὶ μεταχειρίσεις στιχηροῦ, καὶ ἄλλη κρατήματος, ἄλλη χερουβικοῦ, καὶ ἄλλη ἀλληλουαρίου, καὶ ἄλλη μεγαλυνοῦ, καὶ ἑτέρα τῶν οἴκων. . . . ἔνθεν τοι καὶ τοῖς καλοφωνικοῖς στιχηροῖς οἱ τούτων ποιηταὶ τῶν κατὰ τὰ ἰδιόμελα μελῶν οὐκ ἀπολείπονται, ἀλλὰ κατ' ἔχνος ἀκριβῶς ἀκολουθοῦσιν αὐτοῖς καὶ αὐτῶν μέμνηνται· ὡς γοῦν ἐν μέλεσι διὰ μαρτυρίαν καὶ τῶν ἐκεῖσε μελῶν ἔνια παραλαμβάνουσιν ἀπαρρακτικῶς, καθάπερ δὴ καὶ ἐν τῷ Στιχηραρίῳ ἔκκεινται, καὶ τὸν ἐκεῖσε πάντα δρόμον παρ' ὄλον τὸ ποίημα πρέχουσιν ἀμετατρέπτι, καὶ τῷ πρῶτῳ τε τῶν ποιητῶν ἀεὶ ὁ δεῦτερος ἔπεται, καὶ τούτῳ ὁ μετ' αὐτόν, καὶ πάντες ἀπλῶς τῆς ἀπλανοῦς ἔχονται τῆς τέχνης ὁδοῦ.

ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, καθάπερ ἐγὼ φημι, νῦν δῆλον ἐντεῦθεν· ὁ γὰρ χαριτώνυμος μαίστωρ ὁ Κουκουζέλης ἐν τοῖς Ἀναγραμματισμοῖς αὐτοῦ τῶν παλαιῶν οὐκ ἐξίσταται στιχηρῶν, ἀλλὰ κατὰ τούτοις ἀκολουθεῖν, δυνάμενος ἂν πάντως καὶ κῦτός, ὡς οἱ νῦν, καὶ πολὺ μᾶλλον εἴπερ οὗτοι, μέλη μόνον ποιεῖν ἴδια, μηδὲν τι κοινωνοῦντα τοῖς πρωτοτύποις αὐτῶν στιχηροῖς. ἀλλ' εἰ οὕτως ἐποίει, οὔτε καλῶς ἂν ἐποίει, οὔτε τῆς ἐπιστήμης προσηκόντως ποιεῖν ἐδόκει· διὸ καὶ κατ' ἀκριβείαν τοῦ τῶν παλαιῶν στιχηρῶν ἔχεται δρόμου, καὶ αὐτῶν οὐ πᾶν τι ἐξίσταται τοῖς τῆς ἐπιστήμης νόμοις πειθόμενος· κἂν τοῖς κατανυκτικοῖς δὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ τέχνη εὐδοκιμήσαντα μιμείται ὁ μετ' αὐτόν· καὶ ἐν τοῖς Κρατήμασι καὶ ἐν τοῖς Χερουβικοῖς ὕμνοις ὁμοίως· κομματιαστῶν γὰρ τῶν ἐν αὐτοῖς μελῶν ὄντων, εὗροι τις ἂν τοὺς πάντας ποιητὰς σκυπούμενος ἀκριβῶς, ἐπίσης τε χρωμένους αὐτοῖς καὶ συμφωνοῦντας ἀλλήλοις. οὐ μὲν δὴ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ τῷ αὐτῷ χρῶνται κανόνι καὶ τῇ αὐτῇ συνειθείᾳ· κἂν τῷ Πολυελέῳ δὲ καὶ τοῖς Ἀντιφώνοις λεγομένοις, καὶ τοῖς Οἴκοις ὁμοίως. τῶν Οἴκων δὲ πρῶτος ποιητὴς ὁ Ἀνεώτης ὑπῆρξε, καὶ δεύτερος ὁ Γλυκύς, τὸν Ἀνεώτην μιμούμενος· ἔπειτα τρίτος ὁ Ἡθικός ὀνομαζόμενος, ὡς διδάσκαλος ἐπόμενος τοῖς προειρημένοις δυσὶν, καὶ μεθ' ἀπάντων αὐτῶν ὁ χαριτώνυμος Κουκουζέλης, ὃς καὶ μέγας τῷ ὄντι διδάσκαλος ἦν, καὶ οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ παραχωρεῖν εἶχε τῆς ἐπιστήμης· εἶπετο οὖν κατ' ἔχνος αὐτοῖς, καὶ οὐδὲν τι τῶν ἐκείνοις δοξάντων καὶ δοκιμασθέντων καλῶς δεῖν ᾔετο καινοτομεῖν, διὸ οὐδ' ἐκαινοτόμησεν· οὐδὲ Λαμπαδάριος Ἰωάννης, τούτων ὕστερος ὢν, καὶ κατ' οὐδὲν ἐλαττούμενος τῶν προτέρων, καὶ αὐταῖς λέξεσι γράφων ἴδια χειρὶ ἔφη, μιμῆσθαι κατὰ τὸ δυνατόν τὸν παλαιόν· Ἀκάθιστον, καὶ οὐκ ἠσχύνετο γράφων οὕτως, εἰ μὴ μᾶλλον καὶ ἐσεμνύνετο, καὶ τοῖς λοιποῖς ὡς περ ἐνομοθέτει διὰ τοῦ κατ' αὐτόν ὑποδείγματος τοῦ τῶν παλαιότερων ζήλου μηδὲ ὅπως ἐξίστασθαι, μηδὲ καινοτομεῖν δὲ τι παρὰ τὰ καθάπαξ δόξαντα καλῶς ἔχειν αὐτοῖς, καὶ καλῶς γε ποιῶν. Ἐκεῖνός τε οὕτως ἐφρόνει, καὶ φρονῶν ἔλεγε, καὶ λέγων οὐκ ἐψεύδετο· ἀλλὰ τοὺς παλαιούς ἐμιμῆετο, τοὺς τῇ ἐπιστήμῃ ἐνδιαπρέψαντας· καὶ ἡμᾶς, εἰ γε μὴ μέλλοιμεν τῆς κατ' ἐπιστήμην ἀκριβείας διαμαρτάνειν, ποιεῖν οὕτω προσήκει, καὶ ποιοῦντας μεμψαίειν ἂν ὀρθῶς οὐδαίς, εἰ μὴ ἐπαινεῖσαι. εἰ δὲ καγὼ ταῦτα ποιῶ, καὶ τῆς τῶν παλαιῶν μιμήσεως οὐκ ἀφίσταμαι, οὐδ' ἐκστήσομαι, ἕως ἂν τῶν τοιοῦτων ὑγιαίνοντι κριτηρίῳ δύνωμαι χρῆσθαι, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἰποιμι, τὴν ἀλαζονίαν καὶ τὸν τύπον ἀποπεμπόμενος· ἄλλοι δέ, οἷς

τούτων τε ἐμέλησε, καὶ γὰρ ἡ ἀλήθεια παρὰ πάντων περιλήται, κρινοῦσί τε καὶ ἐροῦσιν. εἶδες ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν διδάσκαλοι πάντες σύμφωνοι ἦσαν ἀλλήλοις καὶ ἑαυτοῖς, καὶ οὐδὲν ἐν οὐδενί διεφέροντο, τῷ πρωτοτύπῳ κανόνι τῆς ἐπιστήμης ἐπόμενοι. ἀλλ' ἐνταῦθα ἱκανῶς ἡμῖν εἴρηται· καὶ περὶ τῶν τῆς ψαλτικῆς λοιπῶν κεφαλαίων διαλυφόμεθα· ταῦτα δὲ τὸν ἀριθμὸν εἰσιν ἕξ, οὐ παρὰ πάντων μὲν γνωσκόμενα, πᾶσι δ' ὀφειλόμενα γινώσκεισθαι, τοῖς γε τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἀντιπαιουμένοις.

Πρῶτον τοίνυν ἐστὶ τὸ ποιεῖν τινα θέσεις προσηκούσας καὶ ἀρμοδίας, ἐπόμενον τῷ ὄρω τῆς τέχνης.

Δεύτερον τὸ μὴ ἐγκύπτοντα τῷ βιβλίῳ καὶ ὄρωντα, ἀλλὰ καὶ βιβλίου χωρὶς γράφειν ἀσφαλῶς καὶ ὡς ἡ τέχνη βούλεται, ὅ,τι ἂν τις ἐπιτάξεις γράφειν.

Τρίτον τὸ ἀμελετήτως, μὴ προδιασκεψάμενον, ἀλλ' ἄμα τῷ θεᾷ φασθαι, δύνασθαι παντοῖα ψάλλειν μαθήματα, παλαιὰ τε καὶ νέα, τοῦ ἀπταίστου πάντως ἐχόμενον.

Τέταρτον τὸ ἀμελετήτως ψάλλειν μὲν αὐτόν, ἄλλου δὲ τὸ ψαλλόμενον γράφειν τε καὶ ψάλλειν ὁμοίως ἐκείνῳ.

Πέμπτον τὸ παντοῖα ποιεῖν ποιήματα ἢ καθ' ἑαυτὸν ἢ καὶ ἐξ ἐτέρων ἐπιτάγματος, καὶ μετὰ μελέτης καὶ ταύτης ἐκτός.

Ἑκτον καὶ τελευταῖον ἡ τῶν ποιημάτων κρίσις ἐστίν· ἥτις ἐστὶν ἴσως μὲν καὶ τὸ δύνασθαι κρίνειν τὸ ποιηθὲν καθ' ὅ,τι τε καλῶς ἂν ἔχει καὶ ἀσφαλῶς, καὶ καθ' ὅ,τι μὴ ἴσως δὲ καὶ τὸ δύνασθαι γνωρίζειν ἀπὸ μόνης τῆς ἀκοῆς τὸ τοῦ δαιμόσιου ποίημα, ὅπερ δὴ καὶ κάλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ.

Τούτων τῶν εἰρημένων κεφαλαίων ὁ τὴν ἐπιστήμην ἔχων, καὶ δυνάμενος ὡς ἡ τέχνη βούλεται χρῆσθαι αὐτοῖς, διδάσκαλος ὢν τέλειος λοιπὸν ποιητῶν τε ποιημάτων, καὶ γραφέτω καὶ διδασκέτω καὶ ψήφους κρίνων ἐξαγέτω περὶ τε τῶν οἰκείων καὶ περὶ ὧν ἄλλοι ποιοῦσι, μᾶλλον δὲ περὶ τούτων· τὰ γὰρ ἴδια αὐτὸς μὲν ἀκολουθῶν τῇ τέχνῃ συνθέσει, τῶν δὲ περὶ αὐτῶν ἕξουσιν ἕτεροι ψῆφον. διὰ τὸ τὴν εὐνοίαν πεφυκένας μὴ ἀδεκάστους ἐξάγειν τοὺς ψήφους, αὐτὸν δὲ εὖνος ἔχειν τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ ὅποια τύχῳσιν ὄντα. ὁ δὲ μήτε τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν ἔχων, μήτε διὰ τοῦτο δυνάμενος αὐτοῖς χρῆσθαι, σιγᾶτω λοιπόν, τοῦτο βέλτιον ἡγησάμενος τε καὶ ἀσφαλέστερον· ἢ εἰ μὴ σιγᾶν βούλοιο, τοῦτο δὲ δήποθεν ἐξέσται τῷ βουλευμένῳ πάντα, ἀλλὰ μὴ κρίνειν τὰ ἐτέρων ἐπιχειρήτω, εἰδῶς ὡς οὐδένα δυνήσεται πείσειν φῦλον ὡς αὐτὸς ἐστὶν ἐκόντα γενέσθαι, καὶ νομίζειν ἄπερ αὐτὸς γενόμεκε.

Περὶ μὲν δὴ τούτων ἀρκεῖ τοσαῦτα· λοιπὸν δ' ἡμῖν ὁ περὶ φθορῶν λόγος· ἀλλ' ὡς ἂν τοῖς πᾶσιν εὐληπτος ᾖ, πρὸς τὸ ἀπλούστερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον μεθεδεύσομεν· ἔχει δὲ οὕτως.

Ἐρωτ. Τί ἐστὶ φθορά, καὶ διατί τίθεται, καὶ εἰς ποῖον εἶχον καταλήγει μίᾳ ἐκάστη τῶν φθορῶν;

Ἄποκ. Φθορά ἐστὶ τὸ παρ' ἐλπίδα φθεῖρειν τὸ μέλος τοῦ φαλλομένου ἤχου καὶ ποιεῖν ἄλλο μέλος καὶ ἐναλλαγὴν μερικὴν ἀπὸ τοῦ φαλλομένου ἤχου κτλ. κτλ. κτλ.

Ἦτε πολλαχοῦ ἐφθαρμένη εἰσαγωγή καὶ τὸ περὶ φθορῶν τοῦ Χρυσάφου κέκτηνται ἀποχρῶσαν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα· ἡ μὲν εἰσαγωγή, εἰ καὶ ἐν τισὶν διεστραμμένη κατὰ τὸ λεκτικὸν ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς ἀντιγραφέως, διὰ τὰ ἐν αὐτῇ γνωριζόμενα ἡμῖν, τὸ δὲ περὶ φθορῶν μετὰ πολλῶν παραδειγμάτων, ἐκ τῶν μελωδιῶν τῶν διαπρεπεστέρων μελωδῶν καὶ μελουργῶν εἰλημένων, ἀποτελεῖ σχεδὸν τὸ ἥμισυ σπουδαῖον μέρος τῆς ἱερᾶς τῶν Βυζαντινῶν μελοποιίας. Εὐτυχῶς δὲ καὶ αἱ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἀναφερόμεναί μεθεδοὶ τῶν στιχηρῶν καὶ λοιπῶν εἰδῶν τῆς μελοποιίας σώζονται ἐν τισὶ μ. χειρογράφοις· ταῦτα δὲ μετὰ τῶν ἀπειραρίθμων μελωδιῶν ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων μέχρι τῆς ἀλώσεως εἶνε ἀποχρῶντα πρὸς γνῶσιν τῶν κανόνων καὶ ὀρίων τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας. Ἡ εἰσαγωγή αὕτη τοῦ Χρυσάφου μαρτυρεῖ ἀποχρῶντως ἀποδεικνύουσα, ὅτι ἡ ἐκκλησία οὐ μόνον εἶχε ὀρισμένα συστήματα καὶ τρόπους μελοποιίας προσήκοντα τῇ ἱερότητι τοῦ ναοῦ, καὶ ὅτι αἱ κανόνες τῆς ἱερᾶς μελοποιίας ἐτηροῦντο αὐστηρῶς καὶ ἀκριβῶς μέχρι τῆς ἀλώσεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐκείνητο μέγιστον πλοῦτον, διασωθέντα ἐν ὑπερδισχιλίαις μουσικοῖς χειρογράφοις, ἡ δὲ τέχνη τοῦ τε μελοποιεῖν καὶ ψάλλειν ὀρθῶς καὶ κανονικῶς εὐρίσκατο ἐν ἀνθηροτάτῃ καταστάσει, καὶ ἐτύγχανεν αὐτοκρατορικῆς θεραπείας καὶ αὐστηρᾶς πάντοτε ἐπιτηρήσεως. Ταῦτα δὲ θέλουσι καταστήσει, ἐλπίζομεν καὶ πιστεύομεν, προσεκτικωτέρους τοὺς ἀρμοδίους, καὶ δὲν θέλουσιν ἐπιτρέψει νὰ ἰσχύῃ ἐπὶ πλέον τὸ τοῦ Συγγραφέως «ἀμαθία θράσος ἐμβάλλει» ἐν τῇ πληρεστάτῃ σημασίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ θέλουσι ταχθῆ καὶ ὑπερμαχήσει ὑπὲρ τῆς τελείας νίκης καὶ δεσποτείας τοῦ «Λογισμὸς δὲ ὄκνον», οὐδὲ θέλουσιν ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύωσιν ἀβασανίστως καὶ ἀναποδείκτως, ὅτι ἡ σήμερον ἱερὰ μουσικὴ εἶνε πράγματι βυζαντινὴ, ὅπερ ψευδίστατον, ἥτις εἶνε αὐτοσχεδίασμα ἄτεχνον, καὶ ἄρρυθμον δημιουργημα ζυμαθῶν ἱεροψαλτῶν ἀπὸ τοῦ 1790, νηπίου καὶ βρέφους ἡλικίαν ἔχον, ἄλλως τε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ῥητὴν ὁμολογίαν τοῦ Χρυσάνθου (ἐνός τῶν

τριῶν γνωστῶν τοῦ τραγελαφικοῦ τούτου συστήματος τῆς σήμερον ἱερᾶς μουσικῆς δημιουργῶν), λέγοντος ἐν τῇ «Εἰσαγωγῇ εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν τῆς μουσικῆς» (Παρίσιος 1812 παρὰ Rignaux): «Ἀνοήτως τινὲς τὸ ἐζήτησαν θέλοντες νὰ παραβάλλωσι τὴν μουσικὴν ΜΑΣ μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν· μόλις ἐβγήκεν ἀπὸ τὰ ΣΠΑΡΓΑΝΑ, καὶ ἐρωτῶσι διὰ τί δὲν ἔχει ἀνδρικὴν ἡλικίαν». Ἄλλὰ περὶ τῆς σήμερον ἱερᾶς μουσικῆς, ὅτι παντελῶς διάφορος τῆς γνησίας βυζαντινῆς ὑπάρχει κατὰ τε τὴν θεωρίαν καὶ κατὰ τὴν εὐρυθμίαν, διεξοδικῶς ἐπραγματεύθημεν. ἤδη ἐν τρισὶ πραγματείαις, καὶ θέλομεν ἐπανέλθει πρὸς αὐτὴν διὰ τῆς δημοσιεύσεως μελωδιῶν διαφόρων αἰώνων. Οἱ ἀγυρτικῶς δὲ φωνασκοῦντες ἠδύναντο εὐκόλως νὰ πεισθῶσιν, ἐὰν εἶχον ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐλάμβανον τὸν κόπον νὰ παραβάλλωσι τὰς σημερινὰς μελωδίας πρὸς τὰς πρὸ τῆς ἀλώσεως, ὧν οὐ μόνον τὰ μεγέθη καὶ ρυθμικὰ σχήματα τῶν ποδῶν ὡς καὶ τὸ μέλος, ἀλλὰ καὶ ἡ κωλικὴ διαίρεσις τῶν περιόδων εἶνε παντελῶς διάφορος, ἐν ᾗ κυρίως ἡ οὐσία, τὸ καλὸν παντὸς τεχνουργήματος καὶ εὐπρεπὲς ἔγχειται· ὅπου συμμετρία, μετριότης καὶ εὐρυθμία τῶν κώλων καὶ περιόδων δὲν ὑπάρχει, ἐκεῖ οὐδὲ καλόν. Ἡ σημερινὴ ἄτεχνος ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ παραβαλλομένη πρὸ τὴν ἔντεχον πρὸ τῆς ἀλώσεως, εἶνε οὐχὶ μόνον ἀπειρόκαλον αὐτοσχεδίασμα, ἀλλὰ καὶ πτωχιστάτη· ἐλλείπει ἐξ αὐτῆς ἅπαντα ἢ ἄσματικὴ ὑμνωδία, συγκειμένη ἐξ ἀντιφώνων, ὅπερ ἦν τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς ἱερᾶς μουσικῆς μέχρι τοῦ ἰγ' αἰῶνος καὶ ἡ μουσικὴ τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν· ἐλλείπουσιν αἱ Δοχαὶ μεγάλαι τε καὶ μικραί, ἔντεχνοι καὶ ἀπλαῖ, οἱ Ἀναγραμματοῖς τῶν στιχηρῶν, καὶ οἱ τῶν φαλμῶν καὶ οἱ τῶν εἰρμῶν αἱ Περισσαί, οἱ Καλοφωνικοὶ σίχοι, τὰ Ἀναφωνήματα, τὰ Ἀλλάγματα, τὰ Κατανυκτικά, τὰ Ὀργανικά, τὰ Πανηγυρικὰ Ἐπιφωνήματα, οἱ Οἴκοι, τὰ ἀπὸ χοροῦ ἰσοτόμως ἀδόμενα, τὰ ἀπὸ χοροῦ κατ' ἀντιφωνίαν (διὰ πασῶν συμφωνίαν) μετὰ τῶν εὐφυνίων, καὶ τὰ ἀπὸ χοροῦ μετὰ βαστακτῶν ψαλλόμενα, τὰ Καλοφωνικὰ στιχηρὰ καὶ οἱ καλοφωνικοὶ εἰρμοὶ (σύστημα εὐμελές) τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἅπαν τὸ εὐρυθμον σύστημα τῶν στιχηρῶν καὶ εἰρμῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ (τοῦ 8ου αἰῶνος), αἱ ἐξ ἀντιφώνων συγκειμεναὶ ἀκολουθίαι τῶν ἄσματικῶν ἑσπερινῶν καὶ τῶν ἄσματικῶν ὄρθων, οἱ Ἀναποδισμοὶ καὶ οἱ Ἀναγραμματοῖς τῶν φαλμῶν καὶ στιχηρῶν, τὰ ἐπὶ νίκαις ἀδόμενα, καὶ τὰ Παρακλητικά, ὧν τὰ κείμενα ἀνέκδοτα. Τῶντα δὲ πάντα εἰσὶν εἶδη καὶ τρόποι μελοποιίας, διαφέροντα ἀλλήλων κατὰ τὴν σύνθεσιν, καὶ τὴν μεταχείρισιν ποιικίην ἔχοντα, ὡς ὁ Χρυσάφης ὀρθῶς ἀποφαίνεται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ

αὐτοῦ, τὰ ὅποια ὅμως ἢ παράδοσις δὲν ἔδυνήθη νὰ διασωθῇ, ἀλλὰ μόνον ὑπερδισχίλια μουσικὰ χειρόγραφα ἐν ταῖς διαφόροις βιβλιοθήκαις ἀνεκμετάλλευτα ἐναποκείμενα.

Β. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 45 (78) φυλ. 816, χάρτου λεπτοῦ, κάλλιστα καὶ εὐκρινέστατα γεγραμμένον τῇ εἰσηγήσει τοῦ Νέων Πατρῶν, χρονολογίας 1756, περιέχει μὲν ἀπάσας τὰς μελωδίας τοῦ πρώτου χειρογρ. ἑσπερινοῦ, ὄρθρου καὶ λειτουργίας, εἶνε δὲ πολὺ πληρέστερον, ἄτε πλουσιώτερον κατὰ $\frac{5}{8}$ · περιέχει προσέτι τὰς μελωδίας τοῦ Νέων Πατρῶν καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Βαλασίου ἱερέως καὶ Σκευοφύλακος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, καὶ πολλῶν ἄλλων πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν μέχρι Πέτρου τοῦ εὐτυχοῦς (τοῦ τουρκιστὶ ἐπονομαζομένου Μπερεκέτου).

Γ. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 46 (79) φυλ. 242, ἐπιγράφεται Στιχηράριον καλόφωνον (εὐμελὲς σύστημα) ποιηθὲν παρὰ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν· περιέχει ἅπαντα τὰ ἰδιόμελα στιχηρὰ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἦτοι τῶν 12 μηνῶν καὶ τὰ τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου καὶ τὰ Δοξαστικὰ τῆς Ὀκτωήχου, καὶ πρὸς τούτοις ἅπαντα τὰ αὐτόμελα (πρὸς ἃ τὰ καλούμενα προσόμοια φθάνουσι) τοῦ Τριωδίου (τὰ τοῦ Ἰωσήφ καὶ Θεοδώρου τῶν Γραπτῶν καὶ τὰ τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ μελωδοῦ), ὧν αἱ μελωδίαὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ σήμερον ἱερᾷ μουσικῇ· τὰ σημεῖα εἶνε μὲν μικρότατα, ἀλλ' εὐδιάκριτα· ἐγράφη τῷ 1796 ἐν Σκοπέλῳ ὑπὸ τοῦ ἱερέως Δαβίδ. Ὁ Νέων Πατρῶν Γερμανός, διδάσκαλος τοῦ Βαλασίου, ἤκμαζε περὶ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος, καὶ ἦτο ὡς ἐκ τῶν μελωδιῶν αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, εἰς τῶν διαπρεπεστέρων μετὰ τὴν ἄλωσιν μελοποιῶν, καὶ ἐπὶ μέρος εἰδήμων εἰσέτι τῶν κανόνων τῆς ἱερᾶς μελοποιίας κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἀπαιτήσεις τοῦ Χρυσάφου. τὸ στιχηράριον ἐν μέρει ἐμελοποίησεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στιχηραρίου τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, δεύτερος μετατρέψας αὐτὸ ἐλευθέρως ἀπὸ τοῦ εὐρύθμου εἰς τὸ εὐμελὲς σύστημα πρὸς μονωδίαν, ἄτε τῶν χορῶν ἐκλιπάντων ἤδη· αἱ μελωδίαὶ εἰσι κανονικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ εἰσέτι, φέρουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον βυζαντινὸν χαρακτῆρα, τηρουμένων τῶν συμμετριῶν καὶ νόμων τῆς εὐρυθμίας, καὶ τὰ μέλη ἠδιστα μὲν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὁμῶς σχέσιν καὶ ὁμοιότητά τινα ἔχοντα πρὸς τὰ σήμερον ἄρρυθμα αὐτοσχεδιάσματα, οὔτε κατὰ τὸ μέλος, οὔτε κατὰ τὴν εὐρυθμίαν τ. ἔ. τὴν μελικὴν κωλομετρίαν, οὔτε πρὸς τὸ ὕφος τε καὶ ἦθος καθόλου.

Δ. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 83, φυλ. 314, γεγραμμένον ὑπὸ Χρυσάνθου ἱερομονάχου ἐκ Κύπρου ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1740, καὶ περιέχον τὰ ἰδιόμελα τοῦ Τριωδίου μόνον καὶ Πεντηκοσταρίου μεμελοποιημένα ὑπὸ Χρυ-

σάφου τοῦ νέου, πρωτοψάλτου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἐν μέρει ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στιχηραρίου τοῦ 8ου αἰῶνος· ὁ νέος οὗτος Χρυσάφης ⁽¹⁾ (οὐ τὸ κύριον ὄνομα καὶ ἐπώνυμον εἶνε Κωνσταντῖνος Ἱερεὺς ὁ Φλαγγῆς) μετωνομασθεὶς οὕτως, ὡς ἐφάμιλλος τοῦ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀνωτέρω εἰρημένου, ἔζη μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ πρὸ τοῦ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν περὶ τὰς ἀρχὰς ἰσως τοῦ 13' αἰῶνος· αἱ μελωδίαὶ τῶν στιχηρῶν αὐτοῦ εἶνε ἐπίσης μετάβασις ἐκ τοῦ εὐρύθμου εἰς τὸ εὐμελές σύστημα, καὶ τηροῦσι μέσῃν τάξιν μεταξὺ τοῦ στιχηραρίου τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ τοῦ καλοφώνου στιχηραρίου τοῦ Νέων Πατρῶν. Ὁ αὐτὸς δὲ νέος Χρυσάφης ἐμελοποίησε καὶ τὰ στιχηρὰ τῆς ὀκτωήχου καὶ τὰ ἰδιόμελα τῶν μηναιῶν κατὰ τὸ εὐμελές σύστημα, σωζόμενα ἐν πολλοῖς μουσικαῖς χειρογράφοις· αἱ μελωδίαὶ καὶ τούτου εἰσὶν εἰσέτι κανονικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαί, φέρουσι ὅπως οὖν βυζαντινὸν χαρακτῆρα, καὶ τηροῦσιν τοὺς νόμους τῆς εὐρυθμίας, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὁμῶς σχέσιν καὶ ὁμοιότητα κατὰ τε τὸ μέλος καὶ τὴν μελιζὴν κωλομετρίαν ἔχουσι πρὸς τὰ ἄτεχνα σημερινὰ αὐτοσχεδιάσματα.

Ὁ νέος Χρυσάφης, ὁ Γερμανὸς νέων Πατρῶν καὶ ὁ Βαλασίος, ἐγκρατεῖς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ὡς ἐξ ἀνεκδότων στιχηρῶν αὐτῶν φαίνεται, εἶνε οἱ μᾶλλον ἀξιοὶ λόγου ὡς γόνιμοι καὶ ἐγγράμματοι τελευταῖοι μελοποιοὶ τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὡς μελωδοὶ καὶ μελουργοὶ· αἱ μελωδίαὶ αὐτῶν ἔχουσιν εἰσέτι συνηνωμένον τὸ καλὸν καὶ ἡδύ, καὶ ἀνήκουσιν ἀπασαὶ εἰς τὸ εὐμελές σύστημα· τινὲς δὲ τῶν τοῦ Βαλασίου, μελοποιήσαντος καὶ ἀπαντας τοὺς εἰρημούς κατὰ τὸ εὐμελές σύστημα, εἶνε ἡδιστὰ μὲν, ἥττον δὲ ἐκκλησιαστικαί· ἀνάλογος δὲ σχέσις ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τῶν μελωδιῶν τοῦ νέου Χρυσάφου καὶ Γερμανοῦ νέων Πατρῶν· ἐντελῶς δὲ ἀπομακρύνονται τοῦ κανονικοῦ καὶ ὀρθοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὕφους μετὰ τουρκισμῶν καὶ περσισμῶν μεμιγμέναι αἱ μελωδίαὶ τοῦ ἀγραμμάτου ἱεροψάλτου Πέτρου τοῦ Εὐτυχοῦς (Μπερεκέτου), καὶ ἀπειρόκαλοι εἰσὶν αἱ τοῦ Δανιὴλ Πρωτοψάλτου. Μετὰ τοῦ Βαλασίου, ὅστις ἀναφέρεται ζῶν ἔτι κατὰ τὸ 1691 ἐν πατριαρχικῷ συγγιλίῳ Καλλινίκου τοῦ Β', καὶ ὑπὸ Μαυροκαρδιάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ὡς μέγας σκευοφύλαξ, συνθᾶπτονται

¹ Τοῦ νέου τούτου Χρυσάφου ἐν τῷ χειρογρ. Β ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξῆς Παρκλητικὸν περιπαθεστάτα μεμελοποιημένον: «Ἰθὶ τοῦ πτωχοῦ λαοῦ σου τὴν κάκωσιν ἐπισκεψάμενος, τῇ συμπαθεστάτῃ δὲ καὶ κραταιᾷ σου χειρὶ δυνάμωσον τὸν σταυροφόρον ἀνακτα κατὰ βλασφημῶν ἐχθρῶν ἐξελεσθαι σου τὴν περιούσιον κληρονομίαν, Χριστέ, ὡς φιλόνηθρωπος.»

καὶ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔχνη τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας καὶ γνώσεως τῶν κανόνων τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ὡς καὶ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα εἶδη τῶν μελωδιῶν καὶ τρόπων, καὶ διακόπτεται πᾶσα ἢ συνέχεια καὶ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν πρὸ τῆς ἀλώσεως. Ἐν τῷ μεταξύ ἐπέρχεται οἰονεὶ στασιμότης, ἕως ὅτου ὁ ἀγράμματος ἱεροψάλτης Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος, πρωτοψάλτης τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ συγχρόνως ἀοιδὸς τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων (Χερσίζ—κλέπτῃς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπικαλούμενος) περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διὰ προσταγῆς τοῦ Προύσης Μελετίου ἐμελοποίησεν ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν καθ' ἑλως ἴδιον τρόπον καὶ σύστημα, οὐδὲν κοινὸν ἔχον πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Ἀναστασιματηρίου, ὅπερ ὀνομάζει σύντομον σύνθεσιν. Αἱ μελωδίαι αὐτοῦ μονότονοι, ἄνευ εὐρύθμων τομῶν καὶ διακρίσεων, καὶ τὰ ἀρρυθμὰ σχήματα τῶν ἀσυμμέτρων περιόδων μόνον ἐξ ἀγενῶν καὶ ταπεινῶν προκελευσματικῶν ποδῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους συνιστάμενα ἐν τοῖς καλουμένοις εἰρηολογικοῖς ἰδίως, οὐδὲν πλέον κοινὸν ἔχουσι πρὸς τὰς τοῦ Χρυσάφου, Γερμανοῦ καὶ Βαλασίου, οὔτε κατὰ τὸ μέλος, οὔτε κατὰ τὰς μελικὰς τομὰς καὶ διακρίσεις, οὔτε κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰδῶν καὶ τρόπων, περιορισθέντα εἰς μόνον τὰ σήμερον οὐδὲν γινώσκει περὶ εὐρυθμίας καὶ ἀρμονικῆς θεωρίας τῶν Ἀρχαίων καὶ Βυζαντινῶν, καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν ἐντελῶς τὴν τουρκοπερσικὴν θεωρίαν, ἣν καλῶς ἐγίνωσκε, καὶ τὰς κλίμακας αὐτῆς εἰς τὴν μουσικὴν τῆς ἐκκλησίας· αἱ μελωδίαι αὐτοῦ εἶνε σχεδὸν αὐτοσχεδιάσματα ἀτεχνᾶ, μόλις ἐξεληθόντα ἀπὸ τὰ σπάργαντα κατὰ τὴν ἀνωτέρω λίαν ἐπιτυχή ὁμολογίαν τοῦ Χρυσάνθου. Κρίνοντες δὲ ἐκ τῶν χερουβικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτόν, δυνάμεθα ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ εἰπώμεν, ὅτι εἰσήγαγον οὐχὶ μόνον τὸ ἀρρυθμον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπειρον ἐν τῇ τέχνῃ, αὐ δεῖγμα παρέσχεν ἡμεῖν ὁ ἐνταῦθα μουσικὸς σύλλογος ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτοῦ διὰ τοῦ ψευδοδαμασκηνίου Κεκραραγαρίου, καὶ πρὸς ὃ ἰδιόζουσαν ἀγάπην καὶ κλίσιν ἔχουσιν, ὡς φαίνεται, καὶ στοργὴν τρέφουσιν οἱ ἡμέτεροι ἱεροψάλται. Ἄπασα ἢ σήμερον ἱερὰ μουσικὴ ἀκολουθεῖ τὸν τρόπον τῆς μελοποιίας ταύτης, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον μένει ἐν τοῖς σπάργαντοις, στρεβλωθεῖσα ἀνὰ τὸν χρόνον καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπειροκάλος καὶ ἐκτροματικὴ καταστάσα δι' ἀπειροκάλων προσθηκῶν καὶ σχοινοτενῶν ἐπεκτάσεων, μεταβολῶν τε ἀτέχνων καὶ αὐτοσχεδιῶν ὑπὸ τε τῶν τριῶν μεταρρυθμιστῶν κατὰ τὸ 1816, καὶ ὑπὸ τῶν ὕστερον ἀμειβῶν ἱεροψάλτων μέχρι τῆς σήμερον. Ἄπασα ἢ ἀμιλλὰ τῶν ἀπὸ

τοῦ Πέτρου μέχρι τῆς σήμερον ἀναφανέντων ἀγραμμάτων ἱεροψαλ-
των ὡς μελοποιῶν τῆς ἐκκλησίας ἔγκαιτοι εἰς τε τὸ Ἐπαῖρον καὶ εἰς
τὸ τίς νὰ εἰσαγάγῃ καὶ προσκυλλήτῃ περισσότερα ξενότροπα καὶ
σχοινοτενέστατα μέλη εἰς τὰ αὐτοσχεδιάσματα ταῦτα τοῦ Πέτρου,
οἱ μὲν ἐν Κ/πόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Τουρκίας ἐκ Τουρκικῶν, οἱ δὲ ἐν
Ἀθήναις ἐσχάτως ἀναφανέντες αὐτοδίδακτοι καὶ αὐτοχειροτόνητοι
μεταρρυθμίσται καὶ χορολέκται ἐκ Ζακυνθινῶν καντάδων καὶ θεα-
τρικῶν μελῶν, οἵτινες ἀγνοοῦντες ἑαυτοὺς καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ δέκα,
μεταφορικῶς καὶ ἐν παραβολῇ εἰπεῖν, νὰ ἀριθμώσωσιν ἀπταιστώως
δυναμικοί, ἐκ δὲ τούτου θρασυδόμενοι, ἀνευ ἄλλου ἀνέλαβον τὸ ἐρ-
γωδέστατον, κατ' αὐτοὺς δὲ λίαν εὐχερὲς ἔργον, νὰ λύσωσι καὶ δι-
δάξωσι ζητήματα ὑψηλοτέρας μαθηματικῆς, νὰ δημιουργήσωσι δῆ-
λον ὅτι καὶ οἰκοδομήσωσι Παρθενῶνας ἀνευ ἐλαχίστης ἀρχιτεκτο-
νικῆς καὶ χειροτεχνικῆς γνώσεως· δι' αὐτοὺς ἡ Ἀνατολή ἦτο καὶ
εἶνε ἡ γῆ τῶν θαυμάτων· ἐν αὐτῇ οἱ Πέρσαι καὶ Βάγνερ φυτρώνουσι
αὐτοματῶς, τὸ δὴ λεγόμενον, εὖν τὰ μανιτάρια. Ἄλλοι δὲ ἐν μου-
σικῆς σχολαῖς τῆς δύσεως ἐκπαιδευθέντες, καὶ ἱκανοὶ ὄντες εἰς τὸ
κανονικῶς ᾄδειν καὶ διευθύνειν, ἐπιχειροῦσι νὰ σφετερισθῶσι τὸ ἔργον
τοῦ μελοποιῆ, μὴ εἰδότες ὅτι ἕτερον τὸ ποιεῖν καὶ ἕτερον τὸ ἐξαγ-
γέλλειν ἢ ἐκτελεῖν, ἕτερον ἀρχιτέκτων καὶ ἕτερον χειροτέχνης ἢ χει-
ριάρης· ἐπιχειροῦντες δὲ νὰ περιβάλλωσι τὰ ἔρρυθμα καὶ κακότεχνα
σημερινὰ αὐτοσχεδιάσματα διὰ μηχανικῆς καὶ ἀψύχου ἁρμονικῆς
πολυφωνίας κατὰ τοὺς κανόνας τῆς θεατρικῆς μουσικῆς, καὶ τὸ
ἔργον τοῦ μελοποιῆ νοσφιζόμενοι, εἰσάγουσιν ἀνοίκεια καὶ ἀνάρμο-
στα τῇ ἱερότητι τοῦ ναοῦ, καθιστῶντες τὴν ἱερὰν μουσικὴν πᾶν
ἄλλο ἢ τοιαύτην, καταφρονοῦντες ἐν τῇ ἑαυτῶν οἰήσει καὶ παρα-
βαίοντες ἐξ ἀγνοίας τὸν πρῶτιστον τῶν κανόνων, ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ γινόμενον, ἀπὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ
τῆς μουσικῆς μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν σκευῶν ὀφείλει νὰ φέρῃ ἰδιόρ-
ρυθμὸν σχῆμα καὶ χαρακτῆρα, μηδὲν κοινὸν ἔχον καὶ ὅμοιον πρὸς
τὰ τοῦ ἔξω τῆς ἐκκλησίας βίου καὶ πρὸς τὰ τῆς κοινῆς χρήσεως, νὰ
εἶνε δὲ προσήκον καὶ ἀρμόζον πρὸς τὴν ἱερότητα καὶ τὸ πνευματι-
κὸν τοῦ ναοῦ. Ἐὰν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν σήμερον ἐκκλησιῶν ἐβελ-
τιώθῃ ἐπαισθητῶς, ὡσπερ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, διὰ τῆς συστηματικῆς
διδασκαλίας, μελέτης καὶ ἀπομιμήσεως τῶν σωζομένων βυζαντινῶν
ἐκκλησιῶν καὶ βυζαντινῶν ζωγραφιῶν, καὶ ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν
ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν αὐτὴν ἁδὸν· ὑπερδυσχίλια δὲ μου-
σικὰ χειρόγραφα, περιέχοντα ἀπειραρίθμους μελωδίας ἀπὸ τῶν πρῶ-

των αίωνων μέχρι της αλώσεως, εἶνε ὑπεραποχρώντα πρὸς τοῦτο. Ἐκ τῆς μηχανικῆς δ' ἐπενδύσεως δι' ἀρμονικῆς πολυφωνίας τῶν σημερινῶν ἀρρυθμῶν αὐτοσχεδιασμάτων κατὰ τοὺς κανόνες τῆς θεατρικῆς καὶ κοσμικῆς μουσικῆς, καὶ μάλιστα ὅταν τοῦτο γίνηται οὐχὶ ὑπὸ εὐφυῶν καὶ μεγαλοφυῶν ἀρχιτεκτόνων, ἀλλ' ὑπ' ἀμαθῶν κτιστῶν, δὲν δύναται νὰ δημιουργηθῇ ἱερὰ μουσικὴ προσήκουσα καὶ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ, ἥτις ἐπιτραπήτω ἢ παρροίωσις, κατέστη ἤδη ἐλευθέρᾳ Κέρκυρα. Τὰ ὀλίγα ἐκ τῆς ἀνωτέρω εἰσαγωγῆς τοῦ Χρυσάφου, ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσι καταστήσει πολὺ προσεκτικούς τοὺς Ἀρμοδίους, καὶ θέλουσι θέσει τέρμα εἰς τὸ ἄχαρι καὶ ἀσεβές παίγνιον πᾶν ἐν οὐ παικτοῖς παιζόντων, οἷσινες πρὸς χρηματισμὸν μόνον ἀποβλέποντες εἶνε ἔτοιμοι καὶ πρόθυμοι οὐχὶ ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων ἀλλ' ἀντὶ ἑνὸς λιμοκοντορακίου νὰ πωλήσωσι πᾶν ἱερόν καὶ ὄσιον. Τοῖς δὲ θιασώταις τῆς ἀρμονικῆς πολυφωνίας φέρομεν εἰς γνῶσιν, ὅτι παρὰ τῶν πλείστων μὲν πιστεύεται, ὅτι ἡ καθολικὴ ῥωμᾶνα ἐκκλησία κέκτηται ἀρίστην ἱερὰν μουσικὴν καὶ ὅμως, ὅτε κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1875 εὐρισκόμεθα ἐν Γρότᾳ Φερράτᾳ (Κρυπτοφέρρα) ἐρευνῶντες τὰ μουσικὰ χειρόγραφα τῆς ἐκεῖ μονῆς τῆς Παναγίας Κρυπτοφέρρης, ἡς Πατρῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ ἡμέτερος Βησσαρίων, καὶ ἐν ἣ ἀπκσαι καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι τελοῦνται καὶ σήμερον κατὰ τὸ τυπικὸν τοῦ Ἁγίου Σάββα ἑλληνιστί, ἐμάθομεν παρὰ τοῦ ἐκεῖ τὰς θερινὰς διατριβὰς ἐν τῇ πλησίον τῆς μονῆς ἐπαύλει αὐτοῦ ποιουμένου Καρδινάλειος De Luca, ἀλλοτε Νουνταίου ἐν Μονάχῳ, μέλους δὲ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ὅτι ἡ ἐν τῷ Βατικανῷ ἱερὰ Σύνοδος ἀνέθηκεν εἰς πεπαιδευμένον Ἴσπανόν τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην πᾶν μουσικῶν χειρογράφων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, διότι, ὡς μοι ἔλεγεν, οἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μελοποιεῖ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας τοσαύτην κοσμικὴν μουσικὴν καὶ μέλη θεατρικὰ εἰσῆγαγον εἰς τὴν ἱεράν, ὥστε διέφθειραν καὶ παρεμόρφωσαν αὐτὴν καθόλοκληρίαν, πᾶν ἄλλο ἢ ἱεράν μουσικὴν καταστήσαντες. Δὲν ὑπάρχει τοιοῦτος φόβος καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν; Ὁ εὐγενὴς Καρδινάλιος τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἐρμηνείας, μελέτης καὶ χρησιμοποίητος τῶν πρὸ τῆς αλώσεως μουσικῶν χειρῶν. Δείξας, μετὰ μεγίστης προθυμίας ἀνέλαβεν, τὸ μὲν ἵνα κατορθώσῃ νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ μουσικὰ χειρῶν τοῦ Βατικανοῦ, αὐτὴ βιβλιοθήκη ἦγε τὰς θερινὰς παύσεις, συστήσας ἡμᾶς θερμότατα εἰς τὸν General Padre καὶ δεῦς ὡς συνοδὸν τὸν πρωτοσύγγεγον αὐτοῦ, τὸ δὲ ἵνα ἀχωρίσωμεν

τὸν εἰρημένον Ἰσπανόν· ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς εὐγενεῖς προσπάθειας αὐτοῦ τὸ μὲν πρῶτον δὲν κατώρθωθη, διότι ὁ διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῶν ἐλληνικῶν χειρῶν. Καρδινάλιος De Pitra ἀπεδήμει ἐκ Ῥώμης· παρὰ δὲ τοῦ εἰρημένου Ἰσπανοῦ, ὅστις δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν σημασίαν τῶν ἐβδομήκοντα καὶ πέντε σημείων τῆς παλαιᾶς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς, δι' ἧς παρασημασμένα εἰσὶν ἅπαντα τὰ μουσικὰ χειρόγραφα, ἐλάβομεν μόνον πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν ἐν Ἰσπανικαῖς βιβλιοθήκαις μουσικῶν χειρογράφων.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀπὸ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου μέχρι τῆς σήμεραν ἐπικρατοῦντος συστήματος τῆς ἱερᾶς μουσικῆς θέλομεν πραγματευθῆ διεξοδικώτερον προσεχῶς.

Δέκα δὲ καὶ πέντε ἡμέρας διατρίψαντες ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας (Ζωοδόχου Πηγῆς) ἀντεγράψαμεν καὶ ἐλάβομεν ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου ἐκ τῶν μόνων ἐν τοῖς εἰρημένοις μουσικοῖς χειρῶν ἅπαντουςδὼν μελωδιῶν περὶ τὰς ἑκατὸν εἰκοσι διαφόρων μελοποιῶν καὶ αἰῶνων. Καθηκόν δὲ ἡμῶν καὶ χρέος θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν δημοσίᾳ τὴν εὐχαριστίαν ἡμῶν πρὸς τὸ ἡγουμενοσυμβούλιον καὶ ἰδίως πρὸς τὸν φιλοτιμώτατον καὶ εὐγενέστατον Ἠγούμενον τῆς Μονῆς κ. Ἀμβρόσιον Ψωμᾶν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ μονάζοντα εὐπαιδευτον, εἰς τὴν ἱστορίαν δὲ τῆς νήσου ἀσχολούμενον, Σεβασμιώτατον Σταυροπόλεως κ. Κωνσταντῖον, διὰ τὰς περιποιήσεις καὶ εὐκολίας, ἃς κατὰ τὴν διαμονὴν παρέσχον μοι. Ἡ μονὴ ἰδιόρρυθμος καὶ οὐχὶ κοινοβιακὴ οὖσα, ἠντρεπίσθη ἀποχρώντως, ἀνεκκινίσθησαν τὰ πλεῖστα τῶν πεπαλαιωμένων δωματίων, καὶ ἠκαδομήθη σκευοφυλάκιον, ἐν ᾧ καὶ ἡ βιβλιοθήκη, ὑπὸ τοῦ φιλοκάλου ἡγουμένου Α. Ψωμᾶ· καίτοι δὲ μὴ οὕτα ἐκ τῶν πλουσίων, παρέχει φιλοξενίαν ἑκτακτον τοῖς ἐκεῖθεν διερχομένοις ἡμέρας τε καὶ νυκτός, εἰ καὶ διαθέτει μόνον 500 δρ. κατ' ἔτος πρὸς τοῦτο καὶ διὰ τὴν πανήγυριν ἀντὶ τῶν πρότερον 1500 διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτρεπομένων. Ἡ ἐκκλησία εἶνε ῥυθμοῦ βυζαντινοῦ, ἀλλ' ἀνευ τυμπάνου· οὐδὲν εἰσπράττει οὔτε ἐκ δίσκων οὔτε ἐκ κηροῦ, οὔτε κατὰ τὴν πανήγυριν, οὔτε κατὰ τὰς ἄλλας ἑορτὰς τοῦ ἔτους· αἱ τυπικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις τηροῦνται αὐστηρότατα, ὡς καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι. Ἐν τῇ μονῇ τεύτῃ διατηρεῖται εἰσέτι τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον τῆς κηροδοσίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστογέννων, μονάζουσι δὲ δέκα καὶ πέντε μοναχοί.

Μεταξὺ δὲ Γαυρίου καὶ τῆς Μονῆς ἐν τῷ χωρίῳ Ἅγιος Πέτρος κεῖται ἀρχαῖος πύργος, εἰς ὃν εἰσέρχεται τις σχεδὸν γονατιστί μὲν εἰς τὸν ἰσόγειον θόλον διὰ μικρᾶς θυρίδος, διὰ στενῆς ἀνόδου δὲ, ἀπὸ τοῦ

άνωφλίου τῆς θυρίδος ἀρχομένης καὶ διὰ τοῦ τοίχου ἐντὸς αὐτοῦ διηκούσης, εἰς τὸν δεύτερον θόλον, καὶ εἶτα διὰ κλίμακος ἐν τῷ τοίχῳ ἐντετοιχισμένης κυκλοτερῶς, καταρυσάσης ὁμῶς περὶ τὰ δύο μέτρα κατὰ τὸ μέσον, ἀνέρχεται τις μέχρι τῆς κορυφῆς· ὅ, τε ἰσόγαιος καὶ ὁ ἄνωθεν αὐτοῦ δεύτερος θόλος καταρυσαν καταπεσούσης ἐπ' αὐτῶν τῆς στέγης· ἀπειλεῖ δὲ τελείαν καταρρυσιν ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος, σχηματισθέντων ἤδη μεγάλων ὀπῶν ἐν τῷ τοίχῳ περὶ τὸ μέσον αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ληφθῇ ἐγκαίρως πρόνοια περὶ ταχείας ἐπισκευῆς.

(Συνέχεια εἰς τὸ προσεχές τεῦχος)

I. A. Τζέτζης

δρ. φιλοσ. καὶ πρόην καθηγητής.

ΦΙΛΙΚΟΥ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

(Ἐκ τῶν τοῦ II. Σέκερη)

Ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ τῶν διευθυνόντων τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν πρὸς τὸν Καπετὰν Ἰωάννην Χ. Φαρμάκην, περιεκλείεται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ Παρνασσῷ τῷ 1886 (σ. 248). Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ὑψηλάντου χρονολογεῖται ἐκ Πετροπόλεως τὴν 10ῦν Ἰουνίου αὐτῆς, ὥστε καὶ αὕτη καίτοι μὴ φέρουσα ἡμερομηνίαν εἶναι σύγχρονος, ἔχει δὲ σημασίαν μεγάλην διότι ἐν αὐτῇ περιέχονται ὁδηγίαι πρὸς τὸν Φαρμάκην ἐκ μέρους τῶν κινούντων, ὡς γράφονται, τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κύριε Καπετὰν Ἰωάννη Χ. Φαρμάκη!

Τὴν ἐπιστολὴν σου ἐν Μόσχᾳ γεγραμμένην εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν 2 Δεκεμβρίου 1817 διὰ μέσου τοῦ Καθηγουμένου Κ. Νικηφόρου, καὶ δι' ἀποστολῆς τοῦ ἀδελφοῦ Ἀναγνώστη Παππά Γεωργίου ἐν καιρῷ ἐλάβομεν· ὁμοίως ἐλάβομεν τὰς σταλείσας μας ἀπὸ Κων/πόλεως ἐπιστολὰς τῶν Ἀδελφῶν διὰ μέσου σου, τὴν μὲν τοῦ Κυριακοῦ Κουμπάρη, τὰς δὲ τοῦ Χρυσάνθου Ἀρχιεπισκόπου Σερβῶν καὶ Ἰγνατίου Ἀρδαμερίου, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ τῶν φίλων παρὰ σου σταλθέντα γράμματα, καθὼς καὶ τὰ προσφερθέντα παρ' αὐτῶν χρυσᾶ νομίσματα 14: δεκτέσσαρα ἐσημειώσαμεν. Ἐπαινοῦμεν οὖν τὴν προθυμίαν καὶ πατριωτισμὸν σου, καὶ ἐλπίζομεν πρῶτους ἀπὸ τὴν ἀξιότητά σου.

Οἱ ἀπὸ Κων/πόλεως φίλοι μᾶς εἰδοποίησαν ὅτι σοι ἐμέτρησαν γρῶσια δέκα χιλιάδας διὰ τὰς χρεῖς σου, καὶ ἐπηνέσαμεν τὴν προθυμίαν των. Ἄλλ' ἰδοῦ, φίλε καιρὸς! Ἴδοῦ περίστασις δεξιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ἕκαστος τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀπαραίτητον χρέος του: διὰ τὸ ὅποσον ἀγωνιζόμεθα τοσοῦτους αἰῶνας καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἤξιώθησαν νὰ ἴδωσι τοιαύτην ἐποχὴν, καὶ ἀπέθανον περιλυποί.